

*Constantin I. STAN**

***ATITUDINEA ROMÂNILOR DIN STRĂINĂTATE FAȚĂ DE PACEA
DE LA BUFTEA – BUCUREȘTI (24 APRILIE/7 MAI 1918)***

**The Attitude of Exiled Romanians Regarding the Peace of Buftea – Bucharest
(24 April / 7 May 1918)**

Abstract: In the spring of 1918, after difficult peace talks, the treaty between Romania and the Central Powers was signed at Buftea, close to Bucharest, on 24 April / 7 May 1918. The conditions were extremely harsh, and Romania became a veritable semi-colony of Germany and her allies, losing both parts of the national territory and important material resources. Romanian and foreign statesmen, as well as the international press and public opinion ascertained the enslaving character of the Buftea – Bucharest treaty. This paper presents the response of the Romanians settled abroad or exiled regarding the treaty of Buftea – Bucharest and their efforts to convince the international diplomatic circles that the Romanians continued to support the same national desiderata that determined the government in Bucharest to declare war against Austria-Hungary in 1916.

Keywords: Romania, Germany, Austria–Hungary, World War One, Buftea – Bucharest, 1918.

*

Pe 5/18 martie 1918, regele Ferdinand a încredințat puterea lui Alexandru Marghiloman, președintele Partidului Conservator, prin decretul regal nr. 591. Scopul numirii noului prim-ministru, care întreținuse bune relații cu ocupanții germani și austro–ungari, era acela de a semna pacea cu inamicul în condiții cât mai acceptabile posibil. A doua zi, pe 6/19 martie 1918, cabinetul prezidat de Marghiloman a depus jurământul în fața suveranului¹. Prezentând aceste împrejurări extrem de dificile, conducătorul conservatorilor consemna în notele sale politice

* Departamentul de Istorie, Filosofie și Sociologie, Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați.

¹ Arhivele Naționale Istorice Centrale (în continuare se va cita A.N.I.C.), fond Casa Regală, dosar 18/1918, f. 1.

demersurile intense ale șefului statului în vederea formării noului minister astfel: „Regele îmi cere limpede să iau guvernul și pune o insistență deosebită”².

În vederea purtării tratatelor de pace din orașelul Buftea, președintele Consiliului de Miniștri a fost numit prim plenipotențiar, având ca membri ai delegației pe Constantin C. Arion, Alexandru Pampiniu și Mihail N. Burghele. Aici și-au anunțat participarea și unii reprezentanți din Basarabia, respectiv Ucraina, ca urmare a situației foarte complexe existente în această zonă a Europei. Deplasarea delegațiilor basarabeni și ucraineni implica anumite riscuri³.

Tratatul de pace s-a derulat în patru secțiuni: politică, militară, juridică și economică. Cu toate eforturile diplomatice, în ciuda memoriilor depuse, cabinetul Marghiloman nu a obținut nicio concesie mai importantă, prevederile păcii fiind foarte grele pentru România.

Tratatul de pace, după cum este cunoscut, s-a semnat în Palatul Cotroceni la 24 aprilie/7 mai 1918 de către Alexandru Marghiloman (din partea României), baronul Burian (noul ministru de Externe al Austro–Ungariei), Vasile Radoslavoff (reprezentantul Bulgariei) și Ahmed Nessim–Bei (din partea Turciei). Tratatul conținea 31 de articole, cele mai multe având prevederi grele pentru poporul român, în egală măsură de natură economică, politico–teritoriale și de ordin militar.

Prin articolele 10 și 11, România se vedea nevoită să cedeze Puterilor Centrale o serie de teritorii. Bulgaria obținea Cadrilaterul, iar restul Dobrogei, vechi teritoriu românesc, intra sub condominiu-ul forțelor Triplei Alianțe. La Tulcea și Constanța s-a instalat administrația mixtă germano–bulgaro–turcă. În baza aceluiași prevederi, Regatul român era obligat să renunțe la teritoriile deținute în Austro–Ungaria, granița de nord fiind supusă la o rectificare în favoarea acestei puteri. România se vedea nevoită să cedeze crestele Carpaților: munții Parâng, Cozia, Negoiu, Caraiman, Ceahlău, Rarău, Dorna, care intraseră în componența monarhiei dualiste, prezentând un important rol strategic și deținând păduri imense și însemnate rezerve minerale. Frontiera cobora până la Târgu Jiu, Sinaia și Târgu Ocna. În total, potrivit unor calcule, țării noastre i-au fost răpite 130 de comune și sate, cu o populație de 729.954 locuitori⁴.

Clauzele militare ale tratatului erau și ele extrem de defavorabile pentru România. Armata trebuia redusă, demobilizându-se o mare parte dintre divizii. Erau păstrate doar două divizii de infanterie și două divizii de cavalerie cu efective de război și opt mari unități cu efective reduse, având 20.000 de infanteriști, 3.200 de

² Alexandru Marghiloman, *Note politice*, vol. III, ediție de Stelian Neagoe, București, 1995, p. 102.

³ A.N.I.C., fond Casa Regală, dosar 11/1918, f. 2; dosar 13/1918, f. 2.

⁴ *Actele Tratatului de pace de la București din 24 aprilie/7 mai 1918*, București, 1918, pp. 3–5.

cavaleriști, 9.000 de artileriști, pentru care erau destinate 250 de cartușe de infanterist și 2.500 de mitralieră⁵.

Clauzele economice ale tratatului erau deosebit de înrobitoare. România era obligată să exporte cereale în Germania la un preț dinainte stabilit, pierzând 2.000 de lei la fiecare vagon. În scopul jefuirii sistematice a producției cerealiere, a fost constituit un oficiu special german, iar autoritățile de la Berlin au primit dreptul de arendare a terenurilor rurale pe termen de 90 de ani. Animalele – vite, oi și cai – erau trimise, la rândul lor, în Imperiul german și în Austro-Ungaria.

De asemenea, Germania a acaparat cea mai mare parte a producției de petrol a României. Numărul sondelor aflate în funcțiune a crescut de la 336 în decembrie 1917 la 492 în septembrie 1918, fapt care a făcut ca în august 1918 cantitatea medie de petrol extrasă să atingă apogeul, ea cifrându-se la 384 vagoane⁶.

Imperiul german câștiga prin articolul 26 al tratatului dreptul de control asupra navigației pe Dunăre. România avea obligația să garanteze comunicația liberă a tuturor părților contractante, iar taxa de întreținere a porturilor nu se mai percepea pe o perioadă de cinci ani. Navigația pe Dunăre s-a reglementat printr-o convenție specială încheiată de regatul român cu Germania și monarhia dualistă. Întreg Serviciul Hidraulic Român cu instalațiile sale aflate la Giurgiu era concesionat societății austriece „Zentral Transport Leitung Schiff” cu sediul în Brăila⁷.

La numeroasele și gravele încălcări ale suveranității României s-a adăugat acapararea de către Germania a Șantierului naval Giurgiu, în timp ce cel din Turnu Severin a revenit Austro-Ungariei. Condițiile erau extrem de avantajoase pentru ocupanți. De pildă, austro-ungarii plăteau pentru șantierul naval din Turnu Severin derizoria sumă de 1.000 de lei anual⁸. Tot referitor la problema Dunării, se stipula convocarea unei conferințe internaționale în orașul bavarez München. Ea urma să se întrunească după ratificarea actului din 24 aprilie/7 mai 1918⁹.

Tratatul conținea prevederi grele pentru România și în ceea ce privește căile ferate. Ele erau concesionate germanilor, care în felul acesta controlau întreg traficul feroviar al țării.

În același timp, pacea de la București pune în aplicare toate acele acte, tratate, convenții, aranjamente încheiate de țara noastră înainte de izbucnirea celei

⁵ *Ibidem*; D. Iancovici, *La paix de Bucarest (7 mai 1918)*, Paris, 1918, pp. 146 și urm.

⁶ Maurice Pearton, *Oil and the Roumanian State*, Oxford, 1971, pp. 79–95; Gheorghe Buzatu, *O istorie a petrolului românesc*, București, 1998, pp. 36–38.

⁷ Constantin I. Stan, *România în anul 1918, context intern și internațional*, București, 2004, p. 103.

⁸ A. Berindei, *La situation économique et financière de la Roumanie sous l'occupation allemande*, Paris, 1921, pp. 140–141.

⁹ Constantin I. Băicoianu, *Dunărea văzută prin prisma tratatului din București. O lămurire pentru o pace de dreptate*, București, 1921, pp. 16–17.

dintâi conflagrații mondiale și obliga părțile contractante să procedeze la schimbul prizonierilor de război. Ea stipula ca sumele și depozitele Băncii Naționale vărsate Băncii Germaniei să rămână drept garanție pentru serviciul datoriei publice a României față de supușii germani pe o perioadă de cinci ani. Totodată, emisiunea leilor Băncii Generale Române rămânea în vigoare¹⁰.

Pacea din 24 aprilie/7 mai 1918 avea prin urmare un caracter anexionist, de jaf. Impusă prin forță, ea urmărea spolierea economică a României și accentuarea dependenței politice și militare a țării față de Puterile Centrale. România s-a văzut nevoită să semneze un astfel de tratat, întrucât era lipsită de ajutor din partea Antantei, aflându-se într-o situație fără ieșire. Iscălirea păcii a devenit singura soluție realistă în acele grele împrejurări¹¹.

Împotriva păcii „teutonice”, cum a fost numită, s-au ridicat numeroase personalități politice din țară. Ion C. Grădișteanu, de pildă, o socotea „o rușinoasă capitulare”, fiind expresia „cele mai umilitoare și desăvârșite realități politice și economice garantate de o totală ruină morală și materială”. Fruntașul Partidului Conservator Naționalist cerea cu tărie anularea prevederilor păcii. El considera că România are obligația să fie consecventă față de aliații cu care semnase în august 1916 un tratat de alianță și de aceea trebuia să continue lupta armată alături de puterile Antantei¹².

Cel mai aprig și consecvent partizan al rezistenței militare era Take Ionescu, președintele Partidului Conservator Naționalist. El socotea inoportună încheierea păcii cu Puterile Centrale, susținând într-un memoriu înaintat suveranului României continuarea operațiunilor militare. Liderul politic cerea șefului statului român să părăsească țara, fiind adeptul principiului „un rege național în exil voluntar”. Trupele noastre aveau datoria să lupte în așa numitul „triunghi al morții”¹³. Aceeași atitudine o aveau și conducătorii Ligii Poporului. Unul dintre aceștia, Constantin Argetoianu, scria în amintirile sale: „Agenții lui Marghiloman răspândiseră de la început vorba că patronul lor va obține condiții neașteptat de favorabile”. Din nefericire, pacea, după cum am văzut, nu conținea prevederi acceptabile, ci dimpotrivă, „pe zi ce trecea ne-am dat seama că condițiile de pace erau din ce în ce

¹⁰ *Actele Tratatului de pace de la București*, pp. 12 și urm.

¹¹ Scherman David Spector, *Romania at Paris Peace Conference. A study of the diplomacy of Ioan I. C. Brătianu*, ed. I, New York, 1962, pp. 63–64.

¹² A.N.I.C., fond Casa Regală, Ferdinand, dosar 702/1918, f. 1–2.

¹³ Biblioteca Națională a României (în continuare se va cita B.N.R.), Colecții speciale, fond Saint Georges, Arh. Take Ionescu, pachet XCVIII, dosar 9, f. 150.

mai aspre și că inamicul ne trata cu nespūsă brutalitate. Rutina le orbise mintea și se vede că în primăvara lui 1918 tot mai sperau într-o pace albă¹⁴.

Și liberalii s-au ridicat contra păcii de la Buftea – București. Ei au elaborat și lansat un protest energetic, în care condamnau cu fermitate tratatul încheiat de cabinetul prezidat de Alexandru Marghiloman¹⁵. Ion G. Duca evidențiază și el în însemnările sale că la început Alexandru Marghiloman era foarte optimist. Șeful guvernului își făcuse iluzii, „convins că prin legăturile lui va obține serioase îmbunătățiri ale condițiilor inițiale”. Ulterior, scria Duca, a constatat cu întristare „nu numai că d-nii Kuhlmann și Czernin nu ne îndulceau condițiile, dar că ele deveneau tot mai grele, tot mai apăsătoare”¹⁶.

Fostul senator liberal Grigore Procopie a dezvăluit în memoriile sale caracterul înrobitor al păcii, consemnând, după întoarcerea din pribegia rusească, următoarele: „Când am aflat la Galați condițiile tratatului de pace impuse de nemți, părea că un nor negru și greu venise să înăbușe bucuria că ne-am revăzut liberi pe pământul țării. Părerea tuturor era că asemenea pace era mai rea decât o capitulare. O țară suportă o capitulare mai ușor decât o pace umilitoare”¹⁷.

Împotriva actului din 24 aprilie/7 mai 1918 s-au pronunțat și socialiștii români. Într-un articol publicat în paginile ziarului „Social Democrația” erau prezentate consecințele economice deosebit de grele ale păcii, care „robește economic țara, consfințește înstrăinarea Dobrogei și rășluirea munților noștri”¹⁸.

Pacea de la Buftea – București a fost primită cu ostilitate de monarhie. Conte de Saint Aulaire, ministrul Franței la Iași, consemna într-un raport înaintat superiorilor o convorbire purtată cu suveranul României. Acesta i-ar fi declarat diplomatului francez că s-a văzut nevoit să primească pacea umilitoare întrucât „sunt cu cuțitul la gât”. Regele și-a exprimat cu acest prilej speranța că „pacea nu va avea decât un caracter provizoriu”¹⁹. De aceea, nevrând să sporească nemulțumirile puterilor Antantei, și așa destul de mari, Ferdinand a amânat mereu sancționarea

¹⁴ Constantin Argetoianu, *Memorii. Pentru cei de mâine. Amintiri din vremea celor de ieri*, vol. V/5 (1918), ediție de Stelian Neagoe, București, 1994, pp. 102–103.

¹⁵ „Mișcarea”, XII, nr. 103, 6/19 mai 1918.

¹⁶ I. G. Duca, *Memorii*, vol. IV, *Războiul*, partea a II a (1917–1919), ediție de Stelian Neagoe, București, 1994, pp. 102–103.

¹⁷ Grigore Procopie, *Parlamentul în pribegie 1916–1918. Amintiri, note și impresii*, ed. I, Râmnicu Vâlcea, 1920, p. 119.

¹⁸ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România*, București, 1966, p. 87; vezi și C. I. Stan, *România în anul 1918*, p. 112.

¹⁹ A.N.I.C., Colecția Microfilme Franța, Rola 175, c. 934–938.

păcii, fapt pe care nu l-a înfăptuit niciodată, deși premierul Alexandru Marghiloman a insistat în repetate rânduri²⁰.

Românii din străinătate au condamnat cu tărie tratatul de pace semnat la București pe 24 aprilie/7 mai 1918. Aflat în drum spre Paris, Take Ionescu a făcut o declarație la Lucerna, în Elveția, în iulie 1918, pentru cunoscutul cotidian francez „Le Petit Parisien”, susținând că va acționa cu toate puterile sale împotriva „unei păci, care nu este pace, ci ceva mai monstruos decât o anexiune”. Din aceste motive, situația țării noastre devenea extrem de dificilă, căci „România nu va putea trăi dacă acest tratat rămâne definitiv”²¹. Ajuns în Franța, Take Ionescu a avut, la 27 iulie 1918, o primă întrevedere cu primul-ministru George Clemenceau, în care i-a prezentat situația gravă din România după semnarea păcii de la Buftea – București. El s-a întâlnit apoi cu președintele Camerei, Paul Deschanel, dar și cu ministrul francez de Externe Aristide Briand²².

Românii din Franța s-au ridicat cu multă forță împotriva păcii tiranice de la Buftea – București. Un grup masiv de intelectuali și oameni politici români având diverse orientări, între care amintim pe dr. Constantin Angelescu, Vladimir Anastasescu, O. Apostol, A. Atanasiu, A. Bagdad, P. Barozzi, Paul Brătășanu, generalul Cocea, Dumitru Drăghicescu, Jean Th. Florescu, Ion Găvănescul, Thoma Ionescu, Traian Lalescu, dr. Nicolae Lupu, Emil Miculescu, G. G. Mironescu, Oreste Tafrali, Ioan Ursu, Dimitrie Voinov ș.a., a semnat pe 10/23 mai 1918 un document de protest. Materialul sublinia faptul că „După încheierea nenorocitului nostru armistițiu [...] au urmat, după cum se știe, tratativele de pace la București și la Buftea patronate de un Parlament de înstrăinați. Românii din Paris, consternați de ceea ce se înfăptuia în țară, făceau dese întruniri la localul Coloniei și aveau întrevederi cu miniștri și generali francezi, în special cu domnii Clemenceau, Pichon și Foch. Tratativele de pace de la București se anunțau cât se poate de defavorabile nouă. Prin ziarul <<La Roumanie>> am întreprins o vie campanie care n-avea bineînțeles nici un ecou în inimile împietrite ale vrăjmașilor noștri și ale nemțofililor din țară”. Semnatarii documentului afirmau cu indignare și tristețe că „unii din compatrioții noștri din Paris pierduseră orice nădejde în victoria aliaților și potrivit firii noastre schimbătoare, începuseră să întoarcă foaia”. Ei dădeau ca exemplu pe însuși președintele Coloniei, profesorul Toma Stelian, care „și-a pierdut curajul printre cei dintâi”. Mai mult, autorii protestului dezvăluiau că „dl. Victor Antonescu și dl. Stelian au întreprins o campanie energetică ca toți să ne întoarcem în Țară”.

²⁰ C. I. Stan, *Alexandru Marghiloman și pacea de la Buftea – București din 24 aprilie/7 mai 1918*, în vol. *România și primul război mondial*, Focșani, 1998, p. 321.

²¹ A.N.I.C., fond general Dumitru Iliescu, dosar 58/1914–1919, f. 65. Declarațiile lui Take Ionescu de la Lucerna din 3 iulie 1918.

²² Cf. Anastasie Iordache, *Take Ionescu*, ed. a II-a, București, 2008, p. 382.

Stratagama nu a reușit, deoarece „toți profesorii universitari, eram vreo 30, afară de doi, am declarat că preferăm să ne pierdem situațiile decât să ne înăbușim noi sentimentele noastre naționale: <<Nu renunțăm domnilor, le-am zis noi, la niciuna din revendicările neamului românesc și nu înțelegem să ne întrerupem acțiunea noastră>>”. Semnatarii materialului aduceau acuzații extrem de grave la adresa lui Toma Stelian, deoarece susțineau că „acesta a hotărât lichidarea averii Coloniei”, astfel încât „Comitetul Coloniei să n-aibă nici un mijloc de existență și ca românii din Paris să fie constrânși să se întoarcă în țară”. El însă, „în loc să împartă banii la săraci, domnia sa și-a revendicat pur și simplu pe ai săi dați în acest scop. Un mare număr din amicii săi, între care și milionarul Burileanu din Turnu Severin i-au urmat exemplul”. Situația era prin urmare extrem de gravă și a atras după sine nemulțumirea și revolta multor români aflați în Paris”. Potrivit autorilor documentului, „într-o ședință a Coloniei ținută la 15 aprilie 1918, dl Alexandru Bagdad din Brăila a strigat celor ce-și retrăgeau banii: <<Să vă fie rușine! Ați făcut un dar țigănesc!>>”²³ Existau deci dispute majore între membrii marcanți ai Coloniei române din Paris, unii vrând să pactizeze cu guvernul Marghiloman. Aceștia au încercat să zădărnicească protestul față de tratatul de pace semnat la București cu Puterile Centrale în 24 aprilie/7 mai 1918. Paul Brătășanu l-a propus atunci ca președinte al adunării pe profesorul I. Găvănescul de la Universitatea din Iași, care, potrivit lui E. A. Pangratti, dr. C. Angelescu, D. Drăghicescu și celorlalți participanți, „a putut menține publicul și vota protestarea”. Documentul reliefa mai întâi faptul că „poporul român este șters din numărul națiunilor libere. Pacea pe care Puterile Centrale au impus-o României este negațiunea însăși a independenței politice și economice a patriei noastre. Această pace este un instrument de ură și de răzbunare, obținut prin violență, în disprețul celor mai elementare principii de justiție. Poporul român nu poate să-l accepte”.

Autorii protestului atrăgeau atenția că: „România a intrat în război alături de puterile Înțelegerii pentru cauza libertății și democrației. Aspirațiile sale pentru unitate și independență a întregului popor român au armat brațul său. Pentru acest ideal, sute de mii de români și-au vărsat sângele. Poporul român nu va consimți niciodată a renunța la ceea ce este rațiunea sa de a fi ca națiune. România a fost dezrobăită ca națiune din cauza trădării țariste, din cauza trădării bolșevice și din cauza trădării ucrainene”. Semnatarii documentului evidențiau faptul că țara noastră era „înconjurată, izolată complet, separată de aliații săi, pusă în imposibilitatea de a primi cel mai mic ajutor militar, lipsită de orice mijloc de revitaliere, epuizată din

²³ Luchian Deaconu (editor), *Franța și România unite în comunitatea de sacrificiu în anii 1916–1918. Documente externe din Arhivele Consiliului Național al Unității Române de la Paris redacției ziarului „La Roumanie” Coloniei române din Paris, Craiova, 2009, p. 229, doc. 38.*

cauza marilor sforțări și epidemiilor groaznice de douăzeci de luni, România a capitulat, dar sufletul ei viteaz n-a pierdut nici încrederea în justiția cauzei ale, nici certitudinea în victoria dreptului.

Inamicii săi i-au impus ceea ce ei numesc o pace de prietenie nemțească; în realitate ea nu-i decât robia cea mai crudă și mai insultătoare.

Robie militară prin pierderea întregului lanț al Carpaților.

Robie politică prin amestecul german în toate administrațiile mari ale Statului.

Robie comercială prin răpirea Dobrogei, singura provincie maritimă a României și prin stăpânirea navigației pe Dunăre.

Robie industrială prin acapararea principalei bogății a țării, petrolul.

Robie financiară prin exercitarea unui control german asupra principalei producții a țării, cerealele.

Aceasta este sclavia politică și economică pe care Germano – Turanienii pretind să facă să o suporte România.

Forța a primat Dreptul.

Germania a călcat în picioare principiile sacre de libertate și de justiție pentru care luptă toate națiunile aliate contra barbariei germane”.

Având în vedere toate acestea, semnatarii protestului declarau cu fermitate că „Românii liberi trăind pe pământul nobilei Franțe ridică glasul lor pentru a protesta contra acestei crime monstruoase. Actul de la București nu este un tratat de pace, el este în contradicție flagrantă cu noțiunea de pace, așa cum lumea civilizată o înțelege, clauzele tratatului exclud, într-un mod evident, consimțământul liber al României este un act de cea mai dură violență, impusă de un vrăjmaș fără milă”. Această pace înrobitoare a fost semnată de România complet separată de aliați, fără posibilitatea de a primi cel mai mic ajutor, privată de orice mijloc de aprovizionare, epuizată economic. Poporul român, sublinia în continuare declarația, „dezarmat în tăișul baionetelor germane, nemaifiind liber nici în actele sale, nici în părerile sale, nu-și poate manifesta protestul împotriva acestei păci de spoliatare și de robie. Dar el se întoarce spre marii săi aliați, plin de încredere și speranță. Interesele națiunii române sunt solidare cu interesele marilor democrații occidentale”.

Autorii declarației își exprimau în final deplina încredere în victoria finală a Aliatilor, înfăptuindu-se astfel aspirațiile noastre naționale:

„România formează la porțile Peninsulei Balcanice singurul dig contra invaziunii germane spre S.U.A și spre Asia. În numele poporului român, ne declarăm astăzi ca și ieri, aliați ai puterilor Înțelegerii și proclamăm nul și neavenit Tratatul din București cu toate clauzele și consecințele sale adiționale. De asemenea, în numele poporului român facem apel la guvernele aliate spre a le ruga să nu abandoneze România și dreptele ei revendicări. În veacul al douăzecilea,

libertatea națiunilor și libertatea cetățenilor trebuie să fie sacră. Nicio forță, niciun tratat nu pot suprima dreptul unui popor de a aspira la unitatea sa națională și la independența sa. Orice convenție care pretinde a ignora aceste drepturi imprescriptibile este nulă înaintea istoriei. Interpreți ai sentimentelor rasei noastre, adresăm această protestare guvernelor și popoarelor care combat și suferă pentru un ideal generos. Tuturor cerem: Justiție și Libertate”²⁴.

Memoriul a fost prezentat legațiilor țărilor aliate și s-a bucurat de un larg ecou. Nu întâmplător, la ședința Coloniei române din Paris, în 22 iunie 1918, au fost prezenți generalul de la Croix, amiralul Bessons, R. G. Lévy, August Dorchain, Emmanuel de Martonne. La întrunire au rostit cuvântări Emil Pangratti, Raphael Georges Lévy și profesorul Dragomir Hurmuzescu.

A fost prezentat de asemenea mesajul președintelui S.U.A. Woodrow Wilson la memoriul Coloniei române în legătură cu revendicările românești și scrisoarea legației din Brazilia, prin care se confirma primirea protestului contra Păcii de la București. S-au primit răspunsurile verbale ale ambasadurilor Angliei, S.U.A., Italiei, răspunsurile scrise ale Argentinei, Belgiei și Serbiei.

Participanții au fost înștiințați de intenția Coloniei românești de a se ocupa de problemele prizonierilor români transilvăneni și Franța, Italia și Rusia²⁵.

Membrii emigrației române din Paris au organizat și ei acțiuni împotriva păcii din 24 aprilie/7 mai 1918. Omul politic liberal Dumitru Drăghicescu a tipărit un articol în cunoscutul cotidian francez „Le Temps”, în care califica actul de care ne ocupăm ca fiind „o declarație de război adresată întregului popor român”²⁶. Un articol similar a publicat și profesorul universitar Ioan Ursu în paginile ziarului „La Roumanie” (9 mai 1918). Materialul intitulat „Le démembrément de l’Autriche–Hongrie”, scris când în capitala Franței tocmai parvenise știrea semnării păcii înrobitoare de la Buftea – București, sublinia că ideea desființării anacronicei monarhii dualiste „nu și-a luat locul definitiv în sufletul maselor occidentale”. Explicația era, potrivit părerii sale, „în teama de a nu vedea un imperiu german mult mai puternic prin anexarea unei părți din Austrio–Ungaria, devenind și mai primejdios pentru pacea omenirii”. Autorul materialului reliefa adevărul potrivit căruia „numai dezmembrând Austro–Ungaria și substituindu-i state naționale, formând bariere solide contra expansiunii germane în Orient, Germania va putea fi

²⁴ L. Deaconu (ed.), *op. cit.*, p. 231; Oreste Tafrali, *Propaganda românească în străinătate*, Craiova, 1920, p. 21; *1918 la români. Documente externe* (în continuare se va cita *1918 la români*), vol. II, București, 1983, pp. 1118–1119, doc. 355; „La Roumanie”, Paris, I, nr. 20, 29 mai 1918.

²⁵ L. Deaconu (ed.), *op. cit.*, vol. II, pp. 242–243, doc. 56.

²⁶ B.N.R., Colecții Speciale, fond Saint Georges, Arh. E. Pangratti, pachet XCVII, dosar 2, f. 7; C. I. Stan, *Luptători sub steagul Marii Uniri (Activitatea românilor aflați în străinătate 1916–1920)*, București, 2010, p. 227.

forțată să renunțe la planurile sale de dominație universală. Prin dezmembrarea monarhiei dualiste, se afirma în finalul articolului, s-ar realiza o operă de justiție așteptată de secole de naționalitățile oprimate și s-ar servi în același timp cauza umanității, asigurând o pace durabilă²⁷. Cunoscutul medievist de origine transilvană a publicat apoi un articol în paginile ziarului „La Roumanie”, intitulat în mod sugestiv „Cancerul austro–ungar”. Autorul preciza că pe măsura înfrângerilor suferite pe câmpul de luptă, boala statului anacronic habsburgic se agravează tot mai mult, iar încercările recente de salvare printr-o nouă federalizare devin tardive, căci „Cehii, slovacii, sârbii vor să întemeieze statele lor, iar românii să se unească cu frații de dincolo de Carpați”²⁸.

Cunoscutul inventator și luptător național român Traian Vuia a scris o serie de articole în paginile revistei „La Transylvanie”, apărută la Paris sub conducerea sa, în care condamna pacea de la Buftea – București. Într-un articol tipărit la 15 mai 1918, el arăta că actul din 24 aprilie/7 mai 1918 „n-a ușurat cu nimic jugul românilor din Transilvania, ci l-a agravat”²⁹. În paginile aceleiași publicații, dar pe 1 iunie 1918, patriotul român a tipărit materialul „La question d’Autrich–Hongrie”, unde demonstra că „diplomația Antantei comite o mare greșală prin susținerea necesității integrității acestui stat”³⁰. În același număr a apărut un articol semnat de Traian Vuia intitulat „La liberation des nationalités opprimées”, unde preciza că de înfrângerea Germaniei și Austro–Ungariei era interesată și Franța pentru eliberarea și unirea provinciilor sale Alsacia și Lorena³¹. Coloanele aceleiași publicații au găzduit și studiul semnat de Sebastian Sârbescu, având titlul semnificativ „Transilvania și pacea”. Autorul materialului și-a exprimat dezamăgirea sa profundă referitoare la actul semnat de România în 24 aprilie/7 mai 1918, deoarece, după opinia lui, românii transilvăneni, bănățeni și bucovineni se vor afla sub stăpânirea austro–maghiară încă multă vreme. Semnatarul studiului arăta mai departe că puterile Antantei aveau datoria să organizeze o ripostă militară, hotărâtă în special pe frontul de vest al inamicului. Numai astfel „teritoriul românesc intracarpatic urmează să se unească cât mai repede cu patria mamă”. Această acțiune armată de anvergură era și în avantajul aliaților, care se opuneau astfel expansiunii germane în Peninsula Balcanică: „România, conchidea autorul, nu poate fi transformată într-o colonie a

²⁷ „La Roumanie”, Paris, I, nr. 16, 9 mai 1918; vezi și Ioana Ursu, Dumitru Preda, *Biografia unei conștiințe – Ioan Ursu*, Cluj–Napoca, 1987, p. 188.

²⁸ „La Roumanie”, Paris, I, nr. 34, 5 septembrie 1918.

²⁹ „La Transylvanie”, Paris, I, nr. 1, 15 mai 1918.

³⁰ Traian Vuia, *La question d’Autriche–Hongrie*, în *Ibidem*, nr. 2, 1 iunie 1918.

³¹ *Ibidem*; vezi și Elena Borugă, *Contribuția lui Traian Vuia la lupta pentru unitate națională oglindită în articolele publicate în revista „La Transylvanie” (1918–1919)*, în „Acta Musei Napocensis”, t. XV, 1978, pp. 533–535.

Kaizerului, iar Marea Neagră nu trebuie să rămână un lac german”³². Totuși, între românii aflați pe pământul ospitalier al Franței nu exista, din păcate, o unitate de vederi. La mijlocul lunii iunie 1918, profesorul Ioan Ursu și-a prezentat demisia de la direcția revistei „La Transylvanie”, fapt care a creat amărăciune în rândurile românilor aflați în Paris³³. Așa se explică și neparticiparea reprezentanților României la Conferința Parlamentară Internațională de Comerț desfășurată în Londra între 2–5 iulie 1918. Comentând această atitudine, profesorul universitar V. Dimitriu, membru marcant al Coloniei române, arăta într-un manuscris redactat ulterior în limba franceză și purtând titlul „La migration sur le Danube”, următoarele: „Așa zisul tratat de la București, care a fost impus României în timpul războiului mondial deschide chiar și celor care nu vroiau să vadă. Problema navigației pe Dunăre fu recunoscută ca interesând întreaga Europă și ca având un caracter internațional. Ea fu pusă la ordinea de zi a Conferinței parlamentare internaționale de comerț care a avut loc pe 2, 3, 4 și 5 iulie la Londra. Colonia română din Paris care număra printre membrii săi numeroși parlamentari, i-a însărcinat pe domnii Olănescu și Stelian, foști miniștri, să reprezinte România la această conferință. Domnul Stelian, care este și profesor de drept comercial la Universitatea din București, trebuie să prezinte raportul asupra regimului de navigație dunărean. Între timp, evenimentele din România au provocat dizolvarea parlamentului, iar noile alegeri se făcuseră sub dominația germană, delegații Coloniei române din Paris considerându-se descărcați de calitatea care le dădea dreptul de a lua parte la lucrările Conferinței. Noul guvern n-a putut să numească alți reprezentanți pentru că lucrarea Conferinței nu satisfacea în niciun fel interesele germane. Așadar, România nu a fost reprezentată”³⁴.

Românii aflați în Italia au condamnat la rândul lor pacea de la București. O neobosită activitate a desfășurat pentru cunoașterea realităților românești „Societa Romeni Transilvania – Banato – Bucovino”, condusă de profesorul Simion C. Mândrescu, având sediul la Roma³⁵. Tot aici activa cu bune rezultate comitetul italian „Pro România” în frunte cu primarul Romei, Prospero Colonna. Funcția de secretar era deținută de Maria Rugier. Noul organism și-a creat comitete locale la Torino, Milano, Genova, Perugia, Parma, Napoli, Ferrara. El a organizat numeroase acțiuni de solidaritate și prietenie. Cu prilejul aniversării, în ziua de 11/24 mai 1918, a trei ani de la intrarea Italiei în război, a fost editat și răspândit un manifest care

³² Sebastian Sârbescu, *Transilvania și pacea*, în „La Transylvanie”, Paris, I, nr. 1, 15 mai 1918, pp. 10–13.

³³ Biblioteca Academiei Române, Secția Manuscrise (în continuare se va cita B.A.R., Secția Mss.), Arh. Ioan Ursu, cota S 56/XLVIII. Scrisoarea lui Dimitrie Comșa din 14 iunie 1918 către Ioan Ursu.

³⁴ L. Deaconu (ed.), *op. cit.*, p. 156.

³⁵ Simion C. Mândrescu, *În Franța și Italia pentru cauza noastră*, București, 1919, p. 15.

critica pacea de la Buftea – București, considerând-o „un instrument odios de răzbunare, accentuând violența față de regulile elementare de justiție, poporul român nu poate accepta această pace”³⁶. Prin acest apel, cetățenii erau chemați să participe la o adunare ce urma să se desfășoare la 17/30 mai 1918. Manifestarea a avut loc în sala „Augusteum” din Roma cu participarea unor membri ai guvernului italian, senatori și deputați, oameni de cultură, simpli cetățeni. În cuvântul rostit cu această ocazie, Simion C. Mândrescu a protestat împotriva păcii impusă României, militând pentru semnarea unui act „care să-i asigure deplina independență și unitate națională”³⁷. Deputatul Colonna de Cesaro și-a exprimat în alocuțiunea sa indignarea și revolta contra păcii din 24 aprilie/7 mai 1918. El a precizat că în atari condiții se impune întărirea solidarității cu România „contra Germaniei, contra Austriei, eterna noastră rivală”. Maria Rugier a reiterat în discursul său faptul că „nu-i permis ca România să ajungă o colonie germană. Ea trebuie să fie liberă, fără să mai fie supusă niciunui fel de sclavie”³⁸.

Participanții la adunare au adresat o telegramă președintelui S.U.A. Woodrow Wilson, în care arătau că românii au dreptul să le fie restituite teritoriile invadate de inamic și la întregirea etnică națională în hotarele stabilite istoricește. Autorii mesajului au cerut șefului executivului de la Casa Albă să susțină în organismele viitoarei Conferințe de pace „interesele României, prin dezmembrarea Austro-Ungariei, unirea cu patria mamă a tuturor teritoriilor locuite de români”³⁹.

O altă adunare împotriva păcii de la Buftea – București a avut loc pe 30 mai 1918 în localitatea Ausgusto, lângă Roma, organizată de „Liga Patriotica Femminile”. Contemporan al evenimentelor, Elie Bufnea scrie peste ani că: „A fost o fraternizare a latinității pentru apărarea cauzei unei țări latine pe care o considerau cauza Italiei”⁴⁰. În 12/25 august 1918, în Forul lui Traian, sub auspiciile comitetului „Pro Romeni”, a avut loc o impresionantă manifestație. Onorurile militare le-a dat un pluton de voluntari români. Alături de primarul Romei, Prospero Colonna, senatorii Mario Ruffini și Frascaro, deputații Riccio, Pacetti, Tomaso au fost prezenți consulul Belgiei și cel al Muntenegrului. Maria Rugier a deschis lucrările adunării, exprimând solidaritatea deplină „cu frații latini din Orient, cu legionarii care luptă pe frontul italian, nu numai pentru libertatea provinciilor voastre iridente,

³⁶ *Ibidem*, p. 16.

³⁷ *Ibidem*, p. 17; vezi și B.N.R., Colecții Speciale, fond Saint Georges, Arh. E. Pangratti, pachet XCVII, dosar 2, f. 7–8.

³⁸ *Ibidem*; C. I. Stan, *Luptători sub steagul Marii Uniri*, pp. 228–229.

³⁹ *Ibidem*; Onoriu D. Suci, *Istoricul înființării Legiunii române din Italia (mss.)*, în Arhiva Muzeului Unirii Alba Iulia (în continuare se va cita Arh. Muz. Unirii), fond Marea Unire, mss. 6656, f. 5–6.

⁴⁰ Elie Bufnea, *Revoluția de eliberare națională a Transilvaniei. Unirea (1914–1918)*, Baia Mare, 2010, p. 255.

cât și pentru a izgoni străinul de pe Veneto al nostru invadat”. Primarul Colonna a reliefat în alocuțiunea sa deplină apreciere față de vitejia românilor pe câmpul de război, iar senatorul Ruffini a elogiat lupta poporului român „pentru menținerea tradițiilor latine în Orient”⁴¹. În cuvântul său, Mândrescu a făcut mai întâi o retrospectivă a activității pe care a desfășurat-o pe teritoriul Italiei, arătând că formarea unei legiuni românești reprezenta un mijloc foarte nimerit „pentru întărirea frăției româno-italiene”⁴².

Primul-ministru al Italiei, Vittorio Emanuele Orlando, a exprimat atașamentul său sincer față de cauza dreaptă românească într-o telegramă adresată Comitetului de Acțiune a românilor din Transilvania, Banat și Bucovina, afirmând: „Italia fidelă istoriei sale primește poporul român cu o simpatie frățească și primește cu cea mai mare afecțiune contribuția pe care românii o aduc cauzei comune”⁴³.

Profesorul Mândrescu a adresat la 10/23 mai 1918, în numele românilor aflați pe teritoriul italian, o telegramă regelui Ferdinand, în care protesta energic contra actului din 24 aprilie/7 mai 1918. Totodată, într-un interviu acordat cotidianului „La sera” din Milano, profesorul Mândrescu afirma că datorită păcii nedrepte de la Buftea – București, românii se găseau sub crunta ocupație a Puterilor Centrale. El preciza totodată că, în pofida numeroaselor greutăți, „România n-a încetat niciodată să fie antantofilă”⁴⁴. La rândul său, Claudiu Isopescu, aflat în Roma, exprima pe 6 iulie 1918 într-o scrisoare trimisă lui Mândrescu durerea determinată de „încheierea păcii teutonice”. Autorul mesajului avea însă tăria să-și păstreze speranța, în pofida momentelor grele prin care trecea țara mamă. El era încrezător în victoria finală a aliaților, căci declara în finalul misivei sale, cu optimism robust: „N-am deznădăjduit, avem deplină încredere în victoria contra dușmanului”⁴⁵.

Împotriva păcii umilitoare de la Buftea – București se pronunțau cu ardoare și voluntarii români din Italia, hotărâți să continue lupta în armata italiană. Astfel, 84 de ofițeri au prezentat ministrului de Război din peninsula o declarație individuală, cerând în mai 1918 încorporarea de bunăvoie în regimentele italiene. Semnatarii

⁴¹ S. C. Mândrescu, *op. cit.*, pp. 45 și urm; „La Roumanie”, I, nr. 34, 5 septembrie 1918.

⁴² „La Roumanie”, I, nr. 34, 5 septembrie 1918; O. D. Suciu, *op. cit.* (mss.), în *loc. cit.*, f. 8–9; vezi și Ieronim Manta, *Note memoriale* (mss.), în Arh. Muz. Unirii, fond Marea Unire, mss. 4594, f. 14–15.

⁴³ O. D. Suciu, *op. cit.* (mss.), în *loc. cit.*, f. 9; „La Roumanie”, I, nr. 34, 5 septembrie 1918; C. I. Stan, *Românii din străinătate în lupta pentru unitate națională în vara anului 1918*, în „Anuar de științe istorice”, Ploiești, t. X, 2001, p. 85.

⁴⁴ Simion C. Mândrescu în *serviciul unității naționale. Omagiu*, București, 1929, p. 150.

⁴⁵ *Ibidem*; Arh. Muz. Unirii, fond Marea Unire, mss. 4284, f. 1.

documentului declarau cu hotărâre că „preferă să moară în luptă decât să se întoarcă sub jugul austro–ungar”⁴⁶.

Activitatea românilor aflați în Franța și Italia a atras după sine exprimarea solidarității unor oameni politici ori de cultură aliați. Cunoscutul politician francez George Lecomte scria în iunie 1918 conducerii Coloniei române din Paris că pentru francezi „pacea ce a trebuit să se încheie sub amenințarea cu violența nu este valabilă”⁴⁷. La rândul său, președintele Comitetului franco–român, Lacour Gayet, consemna condițiile înrobitoare impuse României de forțele Triplei Alianțe într-o scrisoare expedită în iunie 1918 Coloniei române din Paris. El scotea în evidență comunitatea de relații și interese care leagă cele două țări latine, încheind cu convingerea că „va veni ziua când noi ne vom reuni toți la București și la Paris pentru a saluta România triumfătoare și integrală”⁴⁸.

Ziua națională a Franței din 14 iulie 1918 a prilejuit organizarea de către Colonia română din Paris a unei reuniuni franco–române care s-a bucurat de o largă audiență. În fața unui public numeros și avizat a vorbit mai întâi eminentul istoric Germain Bapst, reprezentant al societății „Effort de la France et des Allies”. El a condamnat pacea nedreaptă de la București și a exprimat simpatia față de poporul român și eforturile sale: „Trebuie să facem totul, preciza vorbitorul, nu numai ca lui (poporului român, n.n) să-i fie redat tot ce a pierdut, însă mai mult pentru ca întemeierea unei Români Mari [...] să devină un fapt împlinit”⁴⁹. În continuare a luat cuvântul Lacour Gayet, membru al Institutului de studii franco–române. Vorbitorul a scos în evidență sacrificiile enorme ale românilor pe câmpul de luptă, arătând că sunt nevoiți să suporte o pace umilitoare, nedreaptă. El a subliniat în final că Franța „n-a încetat o clipă să considere totdeauna România ca prietenă și aliată”, exprimându-și în încheiere convingerea nezdruincată că va veni ziua pe care o speră foarte apropiată, ziua care „îi va reda libertatea întregă și idealul său național se va realiza în totalitate”⁵⁰.

Voluntarii români din Rusia s-au pronunțat de asemenea în contra păcii de la Bufta – București. Aici existau două grupuri. Unul s-a aflat mai întâi la Samara, iar apoi s-a deplasat în Celiabinsk, iar al doilea se găsea la Vladivostok și s-a organizat sub protecția armatei cehoslovace. Acest din urmă grup a eliberat o mare parte a

⁴⁶ O. D. Suciu, *op. cit.*, în *loc. cit.*, p. 6.

⁴⁷ B.N.R., Colecții Speciale, fond Saint Georges, pachet XCVII, dosar 2, f. 1; C. I. Stan, *Activitatea Misiunii Universitare române în Franța și Italia în sprijinul înfăptuirii Marii Uniri 1917–1918*, în „Forum”, t. XXX, nr. 10, octombrie 1988, p. 44.

⁴⁸ „La Roumanie”, I, nr. 2, 20 iunie 1918.

⁴⁹ *Ibidem*, nr. 27, 18 iulie; Eugenia Glodariu, *Opinia publică internațională și aspirațiile românilor reflectate în ziarul „La Roumanie” 1918*, în „Acta Musei Napocensis”, t. XXVI–XXX, 1989–1993, p. 289.

⁵⁰ *Ibidem*.

Extremului Orient de sub stăpânirea bolșevică și potrivit unui ofițer voluntar român, în iunie 1918 a lansat un apel intitulat „Fraților români!”. Documentul adresat soldaților, subofițerilor și ofițerilor români din Rusia releva că: „Patru lungi și dureroși ani s-au împlinit de când durează cel mai mare și mai fioros război de care va vorbi istoria timpurilor ce or să vină”. Apelul evidenția faptul că „In acel război stăteau față în față „pe de o parte despotismul barbar al Puterilor Centrale, pe de alta umanitatea și civilizația reprezentate prin marile națiuni aliate”. Printre aceste popoare se aflau și românii. Autorii manifestului atrăgeau atenția că: „Războiul României a fost scurt și glorios, dar nenorocit. El nu s-a terminat însă prin pacea încheiată sub presiunea baionetelor dușmanului. Crudă și nedreaptă, pacea aceasta nu poate să fie durabilă. Respinsă cu indignare de sufletul maselor și nerecunoscută de opinia publică română, ea nu poate să pună capăt idealului unui neam întreg și cu atât mai puțin nu poate ca să înăbușe aspirațiile de libertate ale românilor subjugati”. Semnatarii documentului arătau cu tărie faptul că: „Pentru noi, milioanele de români de peste hotare, pacea încheiată de România nu există și nici nu va exista vreodată, idealul nostru de dezrobire moștenit din generație în generație prin lungi și amare veacuri, a rămas neclintit și neschimbat. Mândru și strălucitor, el planează deasupra noastră”. Autorii apelului, în ciuda marilor dificultăți prin care trecea România, erau optimiști, precizând că: „Plini de încredere în viitorul neamului românesc, conștienți de măreția cauzei ce o reprezentăm și demni de încrederea celor în noi, precum și de ajutorul și protecția pe care le așteptăm de la marile națiuni aliate, cum și de la bunii patrioți ai Rusiei de altă dată [...] noi, ofițerii, subofițerii și soldații voluntari români care ne găsim pe teritoriul rusesc, datori suntem toți, fără șovăire și fără abatere, să reluăm lupta care pentru noi nu s-a terminat, ducând-o până la înfrângerea totală a cruzilor noștri apăsători”. În acest scop, autorii materialului pledau pentru refacerea și completarea Corpului voluntarilor români format la Kiev „sub protecția și în măsura vitezei armate cehoslovace”. Manifestul se încheia cu o frumoasă pledoarie către unitate și coeziune în vederea îndeplinirii deplinei unități naționale: „Bravi feciori ai Ardealului, ai Banatului și Crișanei, Bihorului, Maramureșului și ai Bucovinei, ascultați de glasul sângelui și al conștiinței voastre, părăsiți îndeletnicirile voastre de până acum, rupeți toate legăturile cu cei ce vă duc pe calea pierzaniei, feriți-vă sufletul de teama păcatului și nu ridicați brațul vostru în contra mântuitorilor, ci fugind de ispită și de ademenirea ei înșelătoare grupați-vă cu toții în jurul eșaloanelor cehoslovace și așteptați momentul potrivit ca să formăm și noi o nouă și mândră armată românească [...] ca să ajungem prin luptă bărbătească pe singura cale posibilă ca învingători asupra dușmanului de moarte și ca învingători ai neamului și ai noștri la vetrele noastre părăsite care ne așteaptă de atâta timp”⁵¹.

⁵¹ Simion Ghișa, *Luptele românilor cu bolșevicii în Siberia 1918–1920*, ed. a II-a, Baia Mare,

Românii aflați în țările neutre din Europa s-au ridicat la rândul lor împotriva păcii de la Buftea – București. Cei aflați în Elveția au adresat un protest energetic puterilor Antantei pe data de 10/23 iulie 1918. Semnatarii documentului, prof. Alexandru Sturdza, privat docent al Universității din Geneva, Emil Petrescu, primarul Bucureștiului, Constantin Lahovary, fost magistrat și fost deputat, Alexandru Ioan Ghica, fost prefect de Ilfov, B. M. Segaler, dr. Nitrițeanu, O. C. Călin, subliniau încă din primele fraze că: „Pacea pe care Puterile Centrale au impus-o României este negația însăși a independenței politice și economice a patriei noastre. Această pace este un instrument al urii și al răzbunării, obținut prin violență contra celor mai elementare principii de justiție. Poporul român nu o poate accepta”.

Autorii protestului evidențiau faptul că țara noastră a intrat în război de partea Antantei la mijlocul lunii august 1916 pentru reîntregirea teritoriilor sale: „Aspirațiile către unitate și independență ale întregului popor i-au înarmat brațul. Pentru acest ideal, sute de mii de români și-au vărsat sângele”. Alexandru Sturdza, Emil Petrescu, Constantin Lahovary și ceilalți semnatori atrăgeau atenția că „România a fost strivită prin trădare. Împresurată, izolată complet, separată de aliații ei, pusă în imposibilitatea de a primi cel mai slab ajutor militar, privată de orice mijloc de aprovizionare, epuizată de eforturi îndelungate și de epidemii îngrozitoare timp de douăzeci de luni, România a fost constrânsă să capituleze, dar sufletul ei viteaz nu și-a pierdut nici credința în Dumnezeu, nici încrederea în justetea cauzei sale, nici siguranța în victoria dreptății”. Ei evidențiau adevărul, potrivit căruia, „dușmanii ei [ai României, n.n.] i-au impus ceea ce ei numesc o pace întemeiată pe prietenia germană, ceea ce este în realitate cea mai cruntă aservire. Actul de la București nu este un tratat de pace, el este în contradicție flagrantă cu noțiunea de pace, cea pe care lumea civilizată o înțelege. Clauzele acestui tratat exclud în mod evident liberul consimțământ al României, acesta este un act unilateral de cea mai mare violență, impus de un dușman necruțător. Poporul român dezarmat, nemaifiind liber, nici în acțiune, nici în opiniile sale, nu-și poate manifesta protestul împotriva acestei păci prin care este spoliată și supus sclaviei”.

În pofida enormelor greutăți prin care trecea țara noastră, ea a rămas fidelă aliaților vest europeni. Autorii protestului reiterau de altfel faptul că: „Interesele națiunii române sunt solidare cu interesele marilor democrații occidentale. România formează la porțile Peninsulei Balcanice singura stavilă împotriva invaziei germane către sud și către Asia. În numele poporului român, noi ne declarăm astăzi ca și ieri aliații Puterilor Antantei și proclamăm nul și neavenit așa zisul tratat de la București din anul 1918, cu toate clauzele și convențiile lui adiționale. Și tot în numele

poporului român, facem apel la guvernele aliate, rugându-le să susțină și să salveze România și revendicările ei îndreptățite”⁵².

Împotriva păcii nedrepte de la Buftea – București s-au pronunțat cu tărie și românii aflați în S.U.A. Încă înainte de semnarea actului din 24 aprilie/7 mai 1918, ministrul României la Washington, dr. Constantin Angelescu, și-a prezentat demisia alături de însărcinatul cu afaceri Alexandru Rubin, îndreptându-se spre Paris⁵³. În capitala Statelor Unite au rămas doar însărcinatul cu afaceri N. H. Lahovary, care a devenit șeful legăției României, atașatul militar maiorul Liviu Teiușanu și Vasile Stoica. Ultimul și-a prezentat demisia ceva mai târziu, pe 3 iulie 1918, tot în semn de protest față de parafarea păcii înrobitoare de la Buftea – București⁵⁴. Rememorând acest eveniment, Vasile Stoica relatează în memoriile sale că „doctorul Constantin Angelescu, însoțit de Alexandru Rubin, a plecat din America după abia două luni și jumătate de muncă, iar legăția de la Washington, condusă după plecarea sa de N. H. Lahovary ca însărcinată cu afaceri, a rămas cu mâinile legate și de noua situație a țării și de totala lipsă de mijloace materiale”⁵⁵.

Totuși, dr. Constantin Angelescu, Victor Antonescu, George Danielopol și Ludovic Mrazec, potrivit instrucțiunilor primite de la colonelul Radu R. Rosetti, aflat și el în drum spre Franța, și de la Ion I. C. Brătianu, trebuia „să reprezinte pe lângă Aliați interesele statului român. Ei urmau să joace în capitalele occidentale rolul pe care l-au avut exilații români de la ‘48 până la ‘56 în secolul trecut”. Conform dispozițiilor încredințate, dr. Constantin Angelescu și colegii săi aveau datoria să informeze corect, obiectiv opinia publică din apusul Europei despre situația din România. Ei erau obligați să înfățișeze cât mai fidel abuzurile, jafurile și distrugerile făcute de ocupanți. De asemenea, solii poporului român în capitala Franței au primit sarcina de a prezenta clauzele înrobitoare ale păcii de la Buftea – București. Ei urmau să susțină că: „Dunărea se transformă într-un fluviu german, cale liberă de penetrație a Puterilor Centrale în România”. Documentul primit de dr. Constantin Angelescu, Victor Antonescu, George Danielopol și Ludovic Mrazec preciza că „pentru a desfășura cu succes lupta pentru întregirea națională, nu trebuie să ne limităm la Unirea Basarabiei cu România cu care se mândrește guvernul Marghiloman, ci avem obligația să acționăm pentru restabilirea integrală a teritoriilor și a drepturilor pe Dunăre. Pentru aceasta, menajarea Austro–Ungariei ar fi o greșală care ar fi în favoarea Germaniei”. Se avea apoi în vedere organizarea

⁵² *1918 la români*, vol. II, pp. 1143–1144, doc. 365.

⁵³ B.A.R., Secția Mss., Arh. dr. C. Angelescu, mapa XIX, mss. 16; C. I. Stan, Viorel Frâncu, *Dr. C. Angelescu, omul politic, diplomatul și cititorul de școli românești 1869–1948*, Buzău, 2009, pp. 63–64.

⁵⁴ A.N.I.C., fond Vasile Stoica, I, dosar 90/1918, f. 55.

⁵⁵ Vasile Stoica, *În America pentru cauza românească*, București, 1926, p. 25.

propagandei prin presă, „comentându-se cât mai mult tratatul de pace care arată politica germană în Orient”. Totodată, se urmărea ca atunci când condițiile vor redeveni favorabile să se realizeze „schimbarea guvernului Marghiloman”⁵⁶.

Vasile Stoica a criticat cu vehemență prevederile înrobitoare ale păcii de la Buftea – București într-un articol publicat în paginile cotidianului american de mare tiraj „The New York Times” la sfârșitul lunii iunie 1918, dezvăluind caracterul impopular al tratatului din 24 aprilie/7 mai 1918, căci „există milioane de oameni care au fost constrânși să încheie o pace de care le e silă”⁵⁷. De asemenea, într-o scrisoare adresată pe 29 iunie/12 iulie 1918 lui Robert Lansing, Vasile Stoica preciza că: „pacea impusă de Puterile Centrale Regatului român care a fost înconjurat de dușmani din toate părțile și nu a avut nicio posibilitate de ajutor din partea Aliaților a provocat indignarea întregii națiuni române. În mod deosebit, aceasta a fost o lovitură dureroasă pentru noi, cei patru milioane de români care, oprimați de Ungaria și Austria, vedem în lupta Regatului român salvarea noastră și dezertând din armatele austro–ungare ne-am alăturat în număr de o sută de mii steagului roșu, galben, albastru al României”. Autorul mesajului afirma în continuare că: „Românii care se află astăzi în afara strânsorii pumnului german, îndeosebi noi românii din Transilvania și Bucovina, refuzăm să recunoaștem orice pace care nu va aduce deplină libertate și care nu va uni întregul nostru neam într-un singur stat român. Mai mult, vom face tot ce ne va sta în putință, vom organiza forțele pe care le avem în țările aliate și vom continua să luptăm de partea Aliaților până la victoria finală”. Semnatarul scrisorii îl informa pe șeful Departamentului de Stat al S.U.A că la Paris s-a organizat Consiliul Național al Românilor din Transilvania și Bucovina sub președinția lui Traian Vuia, iar vicepreședinte era chiar el: „Consiliul numără printre membrii săi câțiva profesori transilvăneni de la universitățile române și se bucură de sprijinul tuturor oamenilor politici români care se află în prezent în țările aliate”. Noul organism, potrivit lui Vasile Stoica, a luat măsuri imediate pentru „organizarea unei unități formate din românii transilvăneni pe frontul de vest. Prizonierii transilvăneni din Italia (foști soldați austro–ungari capturați de italieni), numărând 17.514 soldați și 134 ofițeri, s-au prezentat voluntari până la ultimul om pentru a servi în această unitate”. Această unitate va fi încadrată cu ofițeri români din Transilvania și România, iar comanda superioară va fi încredințată cadrelor militare italiene, „toate aceste unități vor fi puse la dispoziția Înaltului Comandament al Aliaților”. Vasile Stoica aducea apoi la cunoștința lui Robert Lansing că în Siberia

⁵⁶ Radu R. Rosetti, *Mărturisiri 1914–1919*, ediție de Maria Georgescu, București, 1997, pp. 239–240.

⁵⁷ Constantin Botoran, Olimpiu Matichescu (editori), *Documente străine despre lupta poporului român pentru făurirea statului național unitar român*, Cluj–Napoca, 1980, p. 213, doc. 91.

se află mii de voluntari români care luptă împotriva bolșevismului: „Cu toții, preciza autorul scrisorii, sunt însuflețiți de același gând, al unei lupte înverșunate împotriva tiraniei austro-ungare și recunosc ca autoritate supremă Consiliul român de la Paris, a cărui activitate este în deplin acord cu indicațiile înaltelor autorități ale Aliaților și are recunoașterea guvernelor francez și italian”⁵⁸. Ofițerul român își reînnoia, în discursul rostit la 15 septembrie 1918 în celebra „Carnegie Hall” din New York, dezacordul față de tratatul de la București, arătând: „Noi românii protestăm cu cea mai mare energie contra dureroasei păci impuse de Puterile Centrale asupra României”⁵⁹. Numeroase organizații ale românilor americani au condamnat pacea nedreaptă de la București. În apelul lansat în mai 1918 de Comitetul de formare a Ligii Naționale Române din America se scoate în evidență caracterul impus al actului din 24 aprilie/7 mai 1918: „Pacea pe care au stors-o nemții și ungurii astăzi de la România nu are și nici nu poate avea nicio tărie. Adevărata pace va fi aceea pe care o vor dicta aliații la sfârșitul războiului și va face odată dreptate lumii, mai ales neamurilor care au suferit cum am suferit noi”⁶⁰.

Atitudinea fermă, energică, patriotică a românilor aflați în țară și peste hotare împotriva păcii de la Buftea – București a sensibilizat opinia publică internațională. Numeroase ziare și reviste din țările aliate și neutre au condamnat cu tărie acest act odios. Cunoscutul cotidian francez „L’Information”, spre exemplu, o aprecia ca fiind „o pace fondată pe asuprire și exploatare, care are un timp limitat de viață”⁶¹. La rândul său, ziarul american de mare tiraj „The New York Times” era de părere că prin condițiile economice înrobitoare impuse României, „Germania obținea o despăgubire de război nelimitată”, iar prin rectificările de frontieră acapara împreună cu Austria importante teritorii. În felul acesta, declarațiile puterilor Triplei Alianțe că „pacea nu comporta nici anexiuni, nici contribuții” au rămas doar simple afirmații⁶².

Demn de evidențiat este și faptul că pe adresa Legației României din Washington au fost expediate numeroase scrisori, telegrame, mesaje, rezoluții din partea cetățenilor americani, cea mai mare parte de origine română, sau ale organizațiilor din care făceau parte. În aceste documente se exprima totalul dezacord și revolta față de pacea „teutonică” impusă României. Materialele trimise reafirmau

⁵⁸ *1918 la români*, vol. II, pp. 1139–1140, doc. 363.

⁵⁹ „America”, XIII, nr. 216, 21 septembrie 1918; C. I. Stan, *Activitatea lui Vasile Stoica în S.U.A în sprijinul Unirii 1916–1918*, în „Acta Musei Napocensis”, t. XXI, 1984, p. 300.

⁶⁰ Arhivele Naționale Brașov, fond Societatea română de ajutor și cultură „Speranța” Transilvania, dosar 11/1918. f. 1.

⁶¹ A.N.I.C., fond Casa Regală, dosar 90/1918, f. 46.

⁶² C. Botoran, O. Matichescu (ed.), *op cit.*, p. 211, doc. 90.

totodată deplina adeziune la cauza realizării statului național unitar român⁶³. Cotidianul elvețian „Journal de Geneve” consemna în numărul din 29 aprilie/12 mai 1918 că tratatul de la Buftea – București „zdrobește România” din punct de vedere economic, militar și politic. Renumita publicație care apărea în Elveția exprima în final întreaga solidaritate a opiniei publice din cantoanele elvețiene față de lupta dreaptă a poporului român, arătând între altele: „Noi elvețienii nu putem privi fără tristețe câteva lovituri dureroase date principiilor sacre ale libertății”⁶⁴.

Un număr important de oameni politici sau de cultură aliați au dezvăluit caracterul impus, nedrept, înrobitor al păcii de la Buftea – București. Cunoscutul om politician francez Georges Lecomte condamna cu toată energia actul din 24 aprilie/7 mai 1918, care a fost semnat de România sub amenințata cu violența și de aceea el nu trebuie să fie valabil⁶⁵. La rândul său, lordul Balfour, ministrul englez de Externe, a făcut o declarație în Camera Comunelor în data de 1/14 mai 1918, unde sublinia că: „Guvernul britanic încearcă cea mai vie simpatie pentru România în ciuda situației unde a fost plasată și va fi, desigur, sarcina noastră și obiectivul eforturilor noastre de a obține la Conferința de Pace revizuirea riguroaselor condiții ce i-au fost impuse”⁶⁶. În pofida acestei declarații, atitudinea cabinetului de la Londra va fi destul de rezervată în susținerea intereselor românești la forul internațional din capitala Franței.

În contra păcii de jaf și anexiune semnată pe 24 aprilie/7 mai 1918 și pentru sprijinirea aspirațiilor naționale românești s-au pronunțat și numeroși oameni politici italieni. Primul ministru al Italiei, Orlando, dezvăluia într-o scrisoare înaintată profesorului Simion C. Mândrescu deplina adeziune față de idealul reîntregirii naționale, în pofida greutăților prin care trecea România datorită păcii de la Buftea – București, notând: „Nobilele aspirații către independența și unitatea națională au trezit cel mai profund ecou în sufletul meu de italian care a cunoscut astfel de dureri”⁶⁷.

Chiar și unii oameni politici germani au condamnat pacea de la București. Deputatul socialist Ladebour, de pildă, a protestat în Reichstag împotriva acestei păci. Referindu-se la tratatul din 24 aprilie/7 mai 1918, el afirma că poporul român „are dreptul să dispună liber de soarta lui”⁶⁸. Și unele publicații austriece au scris

⁶³ Vezi B.A.R., Secția Mss., Arh. dr. Constantin Angelescu, mapa XXI, mss. 3,5, *passim*.

⁶⁴ C. Botoran, O. Matichescu (ed.), *op. cit.*, pp. 206–208, doc. 87.

⁶⁵ B.N.R., Colecții Speciale, fond Saint Georges, Arh. Emil Pangratti, pachet XCVII, dosar 2, f. 143.

⁶⁶ Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fond Londra, dosar 34, f. 1: Telegrama nr. 1138 din 28 mai 1918, M. Boerescu către M.A.E al României.

⁶⁷ *1918 la români*, vol. II, pp. 1108–1109, doc. 351.

⁶⁸ Cf. Constantin Găvănescu, *Epopeea română. Războiul nostru pentru întregirea neamului (august 1916 – aprilie 1918)*, Iași, 1918, p. 158.

negativ despre pacea de la Buftea – București. Ziarul vienez „Arbeiter Zeitung” socotea că actul de care ne ocupăm „nu va asigura prietenia poporului român”⁶⁹.

Deși numeroși oameni politici aliați, presa, opinia publică internațională au recunoscut caracterul înrobitor al păcii de la Buftea – București, semnarea acestui act a făcut ca România să piardă mult din pozițiile internaționale obținute anterior încheierii ei. Unii demnitari ai Antantei au încercat chiar să pună sub semnul întrebării valabilitatea tratatului încheiat în august 1916 cu Puterile Triplei Înțelegeri. Astfel, unele cercuri politice antantiste au început să fie din ce în ce mai rezervate în relațiile cu țara noastră, deși semnarea păcii a fost pentru noi singura soluție realistă în acele grele împrejurări.

⁶⁹ Cf. Adrian Stănescu, *Ecoul internațional al ieșirii temporare a României din război (mai 1918)*, în „Revista de istorie”, t. XXXVIII, nr. 4, 1985, p. 31.